

Nr 22.

Ankom till Riksdagens kansli den 4 mars 1912 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om borttagande ur strafflagen och strafflagen för krigsmakten af straffformen inneslutning i mörkt enrum.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 186, af herr *Sven Persson* i Norrköping, med hvilken herr *N. Edv. Lindberg* instämt, anföres följande:

»Riksdagens justitieombudsman har i sin till innevarande riksdag afgifna berättelse (sid. 260—267) fäst uppmärksamheten på den allvarliga fara, som straffet »inneslutande i mörk cell» innebär för de individers hälsa och lif, som drabbas af nämnda straffsats, hvarför han ansett, att bestämmelsen i § 51 af Kungl. Maj:ts instruktion för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten angående inneslutning i mörk cell under högst åtta dagar måtte ändras till hvad som i en motsvarande straffbestämmelse gäller för krigsmakten, nämligen att vid tillämpning af mörk arrest, efter hvarje tredje dag en dags afbrott skall göras i bestraffningen.

Orsaken till denna J. O:s uppfattning framgår med all önskvärd tydlighet af innehållet i ett afgifvet uttalande af t. f. öfverläkaren vid Stockholms hospital, *Harald Fröderström*, ur hvilket följande äfven här må anföras:

»Erfarenheten synes tala för, att friska och normalt motståndskraftiga individer i regel uthärda det gängse mörkcellstraffet utan att däraf taga bestående skada. De lindriga och tillfälliga retningsfenomenen från hjärnans syncentra, som därunder nästan alltid yppa sig, till följd af dags-

ljusets långvariga utestängande, kunna icke betraktas som sjukliga symptom enligt vanlig uppfattning.

Ganska ofta stegras emellertid dessa obehag under de första straffdygnet till utpräglade syn- och hörselvillor, som försätta den fängslade i ett orostillstånd med hjärtklappning och ångestsensationer; dessa abnormala symptom från nervsystemet, hvilka jag som militärläkare upprepade gånger varit i tillfälle att konstatera, bruka dock upphöra under de ljusa mellandagarna eller efter straffets uttjänande och föranleda sällan ett ingripande från läkarens sida.

Hos tvenne af mig iakttagna militärer, hvilka före interneringen i mörk cell icke föredde några sjukdomssymptom, utbröt under första resp. andra straffdygnet en häftig akut sinnessjukdom, som på grund af därmed förenade hallucinationer, ångestkänslor och själfanklagelser ledde till själfmordsförsök i cellen; i bägge dessa fall, hvilka föranledde sjukhusvård, kunde sedermera genom efterfrågningar påvisas befintligheten af sjukliga anlag, hvilka dock direkt *framkallats* genom det ådömda straffets beskaffenhet. I ett tredje fall, som jag lärt känna genom offentliga handlingar, förvandlades mörkcellstraffet efter ett dygn till ljus arrest, enär den fängslade röjt så stark 'mörkrädsla', att läkaren förklarade honom ur stånd att aftjäna återstoden af de ådömda åtta dagarna.

Dessa erfarenheter gälla uteslutande mörkcellstraff, ådömda enligt *krigslagarna*. Att lagstiftaren räknat med särskild hälsovädslighet af ifrågasvarande straff framgår tydligt däraf, att enligt disciplinstadgan för krigsmakten (af 1907) sträng arrest är den *enda* straffart, angående hvilken föreskrifves, att läkares yttrande bör inhämtas, om fara för den straffskyldiges hälsa genom straffets aftjänande anses föreligga. Denna uppfattning bestyrkes ytterligare däraf, att det i forna tider permanenta mörkcellstraffet *mildrats* genom ljusa mellandagar. Till jämförelse må anföras, att enligt den tyska militärstraffrätten (af 1872) de ljusa dagarna *medräknas* i det utmätta mörkcellstraffet, och att i *hvarje* fall läkarundersökning skall föregå internering.

Då inspärning i mörk cell beröfvar kroppen en viktig kraftkälla och upphäfver synorganets förnämsta verksamhet, hvarigenom hjärnan försättes i ett abnormt funktionstillstånd, måste denna straffart skäligen anses lika hälsovädslig som *svältstraffet* (vatten och bröd), hvilken hos oss redan blifvit afskaffad såsom stridande mot nutida rättsuppfattning, oaktadt de flesta individer otvifvelaktigt utan permanent skada kunna uthärda 8 dygns svältkost.

Ehuru jag icke äger kännedom om något fall af psykisk eller annan rubbning, framkalladt genom mörkcellstraff inom fängelserna, synes det mig dock sannolikt, att en dylik straffform, tillämpad under 8 (eller flera) dygn utan afbrott, måste i ännu högre grad vara vådlig för den fängslades psykiska hälsa, desto mera som abnorma anlag äro ojämförligt mycket vanligare bland de å straffanstalterna internerade än annorstädes; då dessa individer under inflytande af sin abnorma sinnesbeskaiffenhet, som under nuvarande förhållanden sällan konstateras, ofta begå sådana förseelser, hvilka föranleda extra judiciella bestraffningsåtgärder, så torde den faran ligga nära till hands, att en hälsovådlig straffart bringar dessa individers anlag till definitivt utbrott och därigenom invalidiserar dem för all framtid.»

På grund af detta läkareuttalande jämte mycket annat i samma riktning, som kan anföras, äfvensom på grund af att det mörka cellstraffet numera rätt allmänt anses som barbariskt, föråldradt och otidsenligt, därjämte verkande högst olika på olika individer samt innebärande en allvarlig hälsofara för dem, som däraf drabbas både bland våra värnpliktiga och andra, och ett kränkande af den allmänna humanitetsuppfattning, som allt mer gör sig gällande, torde tiden vara inne att afskaffa denna gamla barbariska kvarlefva.

Bestämmelser om mörkt cellstraff återfinnas nu, utom i strafflagen för krigsmakten och instruktionen för fängvårdsstyrelsen och fängstaten, äfven på några ställen i den allmänna strafflagen, bland annat i 4 kap. 15 § strafflagen, enligt hvilken fånge kan inneslutas i mörkt enrum ända till 21 dagar i rad.

På grund häraf yrkar jag vördsamt, att Riksdagen för sin del må besluta ur strafflagen och strafflagen för krigsmakten borttaga straffformen om inneslutande i mörkt enrum.»

Inneslutning i mörkt enrum är i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881 upptagen såsom särskild straffart. Enligt 16 § i nämnda lag kan nämligen såsom disciplinstraff ådömas arrest utan bevakning, vaktarrest eller sträng arrest. Sistnämnda bestraffning, som endast får användas för underofficer och manskap skall jämlikt 19 § verkställas i mörkt enrum i militärhåkte, och kan ådömas i högst åtta dagar. För hvarje tredje dag skall göras en dags afbrott i bestraffningen. Under de dagar afbrott sker hålles den straffskyldige i ljust rum, men dessa dagar inräknas ej i den ådömda strafftiden. Finnes straffskyldig ej kunna utan fara för sin hälsa undergå honom ålagd sträng arrest, bör läkares

*Utskottets
yttrande.*

yttrande inhämtas. Sträng arrest kan i fråga om manskapet skärpas genom mistning af sängkläder.

I allmänna strafflagen förekom ursprungligen inneslutning i mörkt rum allenast såsom straff för listidsfänge, hvilken begått brott, hvarå dödsstraff ej kunde följa. Dylig fänge kunde jämlikt 4 kap. 12 § strafflagen, motsvarande nuvarande 4 kap. 15 §, få sitt straff skärpt genom inneslutande i mörkt enrum under högst 21 dagar. I svårare fall kunde denna skärpning verkställas tre gånger, dock med minst tre månaders uppehåll mellan hvarje gång.

I skrifvelse den 13 maj 1898 anhöll emellertid Riksdagen under framhållande bland annat däraf att den praktiska erfarenheten till full evidens ådagalagt, att det kortvariga fängelsestraffet såsom allmän straffart vore högeligen otillfredsställande, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande bland annat huruvida i de fall, där enligt gällande lag enkelt fängelse antingen ådömdes omedelbart eller sattes i stället för bötesstraff, andra mera affiktiva frihetsstraff borde komma till användning, vare sig genom allmän regel eller då domstol därom förordnade och huruvida sådana eller andra affiktiva straff borde särskildt stadgas för brott emot person vid iteration eller eljes försvärande omständigheter, när straffarbete likväl ej ansåges böra å brottet följa, samt om förhållandena därtill föranledde för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade lagbestämmelser, som för vinnande af sålunda angifna syften kunde erfordras.

I anledning af denna skrifvelse uppdrog Kungl. Maj:t den 25 maj 1900 åt en kommitté att upprätta förslag bland annat om skärpning af förvandlingsstraffen och de på kort tid omedelbart ådömda frihetsstraffen. Denna kommitté, den så kallade strafflagskommittén, afgaf den 17 maj 1902 sitt betänkande, hvari kommittén föreslog, att under vissa förutsättningar straffarbete på viss tid skulle kunna ådömas med skärpning genom hårdt nattläger minst fyra och högst trettio dagar af strafftiden antingen enbart eller i förening, under högst sex dagar, med mörkt enrum, äfvensom att fängelse, som omedelbart för brott ålades, skulle i vissa fall kunna ådömas med skärpning genom hårdt nattläger minst två, högst tjugu dagar.

På grundvalen af kommitténs förslag framlade Kungl. Maj:t vid 1906 års riksdag proposition rörande ändring i vissa delar af strafflagen m. m., hvilken proposition i denna del af Riksdagen oförändrad antogs, hvarefter den 22 juni 1906 lag i ämnet utfärdades.

Genom denna lag har i allmänna strafflagens 2 kap. 6 och 7 §§ meddelats föreskrift därom, att straffarbete på viss tid, ej öfver två år,

må ådömas med skärpning genom hårdt nattläger minst fyra, högst trettio dagar af strafftiden, antingen enbart eller i förening under högst sex dagar med mörkt enrum. Fängelse, som omedelbart för brott ålägges, kan ådömas med skärpning blott genom hårdt nattläger minst två, högst tjugu dagar. Sådan straffskärpning må ådömas endast för vissa af lagen uppräknade brott och endast därest synnerlig råhet eller ondska genom brottet ådagalagts. Vidare är stadgadt, att ådömd skärpning icke får tillämpas på kvinna, när hon är hafvande eller ammar barn; ej heller på annan, så länge han finnes ej kunna utan våda för hälsan undergå skärpningen; hvarjämte enligt kungl. kungörelsen den 31 december 1906 rörande verkställighet af straffskärpning, fängelseföreståndare skall efter inhämtande af fängelseläkares utlåtande bestämma när verkställighet af ådömd skärpning skall börja, när till följd af uppkommet hinder afbrott i skärpningen skall ske och när skärpningen efter hindrets upphörande åter skall vidtaga. Det åligger fängelseläkaren, att under det skärpningen pågår, noggrant iakttaga fångens hälsotillstånd, och skall han omedelbart vid strafftidens början meddela betyg, huruvida skärpningen kan verkställas eller hinder i fångens hälsotillstånd eller eljes möter. Om straffskärpning till följd af ofvan angifvet hinder icke hinner under strafftiden verkställas, är skärpningen förfallen.

Enligt nu gällande bestämmelser förekommer sålunda inneslutning i mörkt enrum dels såsom disciplinstraff i strafflagen för krigsmakten, dels såsom straffart i 4 kap. 15 § allmänna strafflagen och dels såsom straffskärpning i 2 kap. 6 och 7 §§ sistnämnda lag. Därjämte må emellertid anmärkas, att jämlikt § 51 i kungl. instruktionen för fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten den 16 december 1910, med den lydelse denna paragraf erhållit genom kungl. kungörelsen den 10 november 1911, fånge som bryter mot anbefalld ordning kan tillrättavisas bland annat med inneslutning i mörk cell under högst åtta dagar, därvid dock skall iakttagas, att sådan bestraffning ej får tillämpas utan att läkarens förklaring inhämtats, att hinder därför med hänsyn till fångens hälsotillstånd ej möter samt att, där inneslutning i mörk cell ålagts för längre tid än tre dagar, efter hvarje tredje dag afbrott i bestraffningen skall ske under en dag.

I förevarande motion har motionären yrkat, att inneslutning i mörkt rum såsom straffpåföljd skulle borttagas ur allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten.

Hvad först angår uteslutande af nämnda straffart ur den allmänna strafflagstiftningen, synes utskottet ett sådant uteslutande kunna och böra äga rum. Den här åsyftade straffformen torde i viss mån i sin egenskap af kroppsstraff vara förenad med samma brister, som, enligt hvad allmänt erkänts, vidlåda detta slag af straff, särskildt prygelstraffet. Af hvad motionären anført och erfarenheten i öfrigt bekräftat, lär framgå, att ett inneslutande i mörkt enrum i vissa fall icke kan anses vara utan fara för den strafflidandes hälsa. Detta har jämväl i lagstiftningen beaktats, i det nämligen med hänsyn till denna straffets olägenhet bestämmelser meddelats om visst afbrott i bestraffningen och om inhämtande af läkarens utlåtande innan straffets utstående tillåtes. Men äfven med dessa försiktighetsmått är, såsom läkares yttranden gifva vid handen, all fara icke utesluten. Endast en mycket stor nödvändighet kan därför enligt utskottets mening försvara bibehållandet af denna form för bestraffning, som icke synes utskottet stå väl öfverens med berättigade fordringar på en human strafflagstiftning.

Någon nämnvärd olägenhet af den af motionären föreslagna åtgärden lär emellertid icke vara att befara. Redan 1902 års strafflagskommitté, hvars förslag, enligt hvad ofvan nämnts, ligger till grund för 1906 års lag tänkte sig användandet af mörkt enrum såsom straffskärpning endast böra äga rum i undantagsfall. Såvidt utskottet har sig bekant, har också mörkt enrum såsom straffskärpning endast i ytterst få fall ådömts. För öfrigt lära hos domstolarna de i 1906 års lag medgifna skärpningsmedlen varit i allmänhet jämförelsevis litet tillämpade. Då sålunda till och med den mindre svåra af de ofvan angifna formerna för straffskärpning, nämligen hårdt nattläger, ansetts i praktiken endast böra undantagsvis anlitas, synes den svårare af dem med dess ofvan skildrade brister utan olägenhet kunna undvaras.

Det kan här förtjäna anmärkas, att hvarken i 1902 års norska strafflag eller i det år 1909 uppgjorda förslaget till ny tysk strafflag bland straffskärpningsmedlen upptagits mörkt enrum; och må i detta sammanhang äfven erinras att professor Johan C. W. Thyrén i sitt efter nådigt uppdrag den 24 januari 1910 afgifna betänkande rörande principerna för en strafflagsreform såsom sin mening framhållit, att för närvarande alla affiktivstraff borde hållas borta från straffsystemet, dock att förvandlingsstraffet i betraktande af dess relativa kortvarighet möjligen »skulle kunna på *allmänt* sätt skiljas från det direkta frihetsstraffet genom en något mera affiktiv karaktär (af lindrig grad).»

Hvad därefter angår strafflagen för krigsmakten, har Riksdagen i sin den 1 juni 1901 till Kungl. Maj:t afåtna skrifvelse rörande vissa ändringar i strafflagen för krigsmakten framhållit, att Riksdagen ansåge det böra tagas i öfvervägande, huruvida icke den stränga arresten skulle kunna utan fara för disciplinen helt och hållet afskaffas och ersättas med andra straff.

Den så kallade krigslagstiftningskommittén, som den 1 april samma år tillsattes för revision af strafflagen för krigsmakten och förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes och som den 3 april 1905 afgaf sitt betänkande, ansåg sig visserligen icke kunna förorda, att straffformen mörkt enrum alldeles uteslöts ur strafflagen för krigsmakten, men upptog dock icke den stränga arresten som särskild straffform i sitt förslag, utan föreslog i stället, att den svåraste formen af disciplinstraff, arrest i tredje graden, finge för manskap, ej tillhörande underbefälet, skärpas genom hårdt nattläger eller genom mörkt enrum eller genom båda-dera i förening i högst sex dagar. Sådan straffskärpning, hvars verkställighet ej finge ske, förrän vederbörande läkare efter verkställd undersökning förklarar, att den straffskyldige utan våda för hälsan kunde underkastas skärpningen, och som verkställdes med en dags afbrott efter den tredje dagen, fick ej åläggas i andra fall än då »synnerlig råhet, groft trots mot föreskrifven eller eljest gällande ordning eller inrotad vanart genom förbrytelsen ådagalagts» och, med hänsyn till af den skyldige förut utståndna bestraffningar för brott emot strafflagen för krigsmakten eller hans uppförande i öfrigt, det icke kunde antagas, att lindrigare straff skulle å honom öfva tillbörlig verkan.

Inom kommittén yrkades emellertid af reservanter, ibland hvilka var nuvarande chefen för generalstabens, att mörkt enrum icke skulle upptagas i den nya strafflagen såsom vare sig särskild straffform eller straffskärpning; och de framhöllo därvid bland annat, att hvad särskildt de värnpliktige anginge straffformen mörk arrest jämförelsevis sällan tillämpats och därför vore obehöfelig med en hufvudsakligen på allmän värnplikt byggd härordning, att för öfrigt, lika litet som stränga straff i och för sig skapa goda medborgare, de lika litet förmå skapa goda soldater, samt att någon risk för krigstuktens upprätthållande på intet sätt kunde sägas inträda genom den mörka arrestens afskaffande.

Ett på krigslagstiftningskommitténs arbete grundadt förslag till ny strafflag för krigsmakten framlades af Kungl. Maj:t för 1908 års Riksdag, men blef icke af Riksdagen bifallet, enär det icke åtföljdes af förslag om krigsdomstolar och processer i krigsrättsmål. Af Kungl. Maj:ts

tal på rikssalen vid öppnandet af innevarande riksdag inhämtas, att förefintliga förslag till ny krigslagstiftning ännu icke äro färdiga att för Riksdagen framläggas, af skäl att de äro föremål för bearbetning i syfte att »bringas i öfverensstämmelse med befogade kraf på rättssäkerhet och humanitet».

I likhet med ofvan åberopade reservanter anser utskottet, att äfven beträffande strafflagen för krigsmakten straffformen inneslutning i mörkt enrum kan undvaras utan risk för krigstuktens upprätthållande.

Huruvida vid ett borttagande af denna strafform ur strafflagen för krigsmakten bör tillses, att på andra vägar medel vinnas för det motverkande af synnerligen råa eller om groft brott mot god ordning eller om vanart vittnande förbrytelser, som man med den ifrågavarande straffskärpnigen velat ernå, lärer böra bero på den utredning, som i sådant afseende blifvit eller varder föranstaltad.

Under åberopande af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, under hvilka villkor inneslutning i mörkt enrum såsom särskild strafform eller straffskärpning må kunna ur strafflagstiftningen utgå, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan gifva anledning.

Stockholm den 1 mars 1912.

På lagutskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.

Reservation:

herr *Albert Petersson* i Lidingö villastad, med hvilken herrar *af Ekenstam, Håkanson, Trana, von Baumgarten* och *Rogberg* instämt, har anført:

Såväl allmänna strafflagen som strafflagen för krigsmakten äro, såsom allmänt är bekant, föremål för revision. Hvad särskildt angår strafflagen för krigsmakten läres förslag till ny sådan vara att förvänta inom en nära framtid, antagligen redan till nästa riksdag. Att den nu väckta frågan därvid kommer att upptagas till allsidigt bedömande ligger i öppen dag. Vid sådant förhållande kan jag icke finna det vare sig nödigt eller lämpligt, att Riksdagen nu uttalar sig därom. Jag hemställer alltså, att motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herrar *Gustaf Andersson* och *Bergendahl* hafva begärt att få här antecknad, att de ej deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
